

Öğretmenlerin Etik Davranışları ve Ahlaki Çözümleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi- Arnavutköy İlçesi Örneği

Üner, Murat¹ <https://orcid.org/0000-0001-6918-6913>
Topuz, Yunus² <https://orcid.org/0000-0003-0460-2327>
Erdem, İsmail³ <https://orcid.org/0000-0002-2345-6789>
Özkan, Ahmet⁴ <https://orcid.org/0000-0001-9121-5266>
Çiçek, Behram⁵ <https://orcid.org/0000-0003-0076-5946>
Yılmaz, Rüveyda⁶ <https://orcid.org/0000-0002-4434-5129>
Ölçücüoğlu, Harun⁷ <https://orcid.org/0000-0002-9981-9299>
Üner, Yasemin⁸ <https://orcid.org/0000-0002-4176-2875>
Yılmaz, Mehmet⁹ <https://orcid.org/0000-0001-9899-0230>

Öz

Bu araştırma, öğretmenlerin ahlaki çözümleri ve etik davranışları arasında varolan ilişkiyi belirlemeyi ve öğretmenlerin etik davranışlarının ahlaki çözümlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul Arnavutköy ilçesinde faaliyet gösteren farklı kamu okullarında görev yapan 184'ü kadın (%67,9) ve 87'si erkek (%32,1) olmak üzere 271 öğretmen oluşturmaktadır. Öğretmenlerin etik davranışlarının ahlaki çözümlerini yordama düzeyini belirlemek için yordayıcı korelasyonel desen kullanılmıştır. Verilerin analizinde regresyon ve korelasyon yöntemleri uygulanmıştır. Etik davranışların ahlaki çözümlerini yordamadaki gücü standart çoklu regresyon analizi ile yapılmıştır. Araştırma sonucunda; etik davranışlardan olan görev bilinci, erdemlilik, insani duyarlılık, mesleki yükümlük ve ahlaki düşünce ile ahlaki çözümler arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Ayrıca etik davranışların mental iyi oluşu anlamlı bir şekilde yordadığı saptanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara uygun olarak önerilerde bulunulmuştur.

Gönderi Tarihi

07.09.2022

Kabul Tarihi

05.11.2022

Anahtar Kelimeler

Öğretmen,
Ahlaki Çözümleme,
Etik Davranışlar.

Determining the Relationship Between Ethical Behaviors and Moral Dissolution of Teachers - The Case of Arnavutköy District

Abstract

This research aims to determine the relationship between teachers' moral disengagement and ethical behaviors and to reveal the moral disengagement levels of teachers' ethical behaviors. The study group of the research consists of 271 teachers, 184 women (67.9%) and 87 men (32.1%), working in different public schools operating in Istanbul Arnavutköy. The predictive correlational design was used to determine the level of predicting the moral dissolution of teachers' ethical behaviors. As a result of the research; It has been determined that there is a positive and significant relationship between ethical behavior such as duty consciousness, virtuousness, human sensitivity, professional obligation and moral thought and moral disengagement. In addition, it was found that ethical behaviors significantly predicted mental well-being.

Received

07.09.2022

Accepted

05.11.2022

Key Words

Teacher,
Moral Disengagement,
Ethical Behavior.

¹ Üner Murat, Kurum Müdürü, Arnavutköy Rehberlik ve Araştırma Merkezi, munerpr@gmail.com

² Topuz Yunus, Kurum Müdürü, Hacı Şamil Şayir Mesleki Eğitim Merkezi, yunustopuz1983@gmail.com

³ Erdem İsmail, Müdür Yardımcısı, Arnavutköy Halk Eğitim Merkezi, egitimle02@gmail.com

⁴ Özkan Ahmet, Kurum Müdürü, Hadımköy Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, ahmetoxan@gmail.com

⁵ Çiçek Behram, Kurum Müdürü, Halis Kutmangil İlkokulu, lazrail2001@hotmail.com

⁶ Yılmaz Rüveyda, Müdür Yardımcısı, Arnavutköy Halk Eğitim Merkezi, ruveydaibo@gmail.com

⁷ Ölçücüoğlu Harun, Müdür Yardımcısı, Fatih Sultan Mehmet Ortaokulu, harunolcucuoglu42@gmail.com

⁸ Üner Yasemin, Öğretmen, Başakşehir Şehit Muhammet Eymen Demirci İlkokulu, semedinfame@gmail.com

⁹ Yılmaz Mehmet, Müdür Yardımcısı, Sultangazi Hüseyin Ersu Ortaokulu, Mhyilmz86@gmail.com

GİRİŞ

Ahlaki çözülme kavramı, ilk olarak Bandura (1999)' nın sosyo-bilişsel kuramının bir parçası olarak ortaya atılmıştır. Ahlaki çözülme, kişilerin toplum içinde sergiledikleri davranışların yanlış olduklarını bilmelerine rağmen yaptıkları davranışları mantığa bürüne savunma mekanizmasını kullanarak savunmalarıdır (Bandura 1999). Ahlaki çözülme insanların etik ilkelere ahlaki olarak bağlı olmalarına rağmen, aynı ilkeleri yargılamaya devam ederken herhangi bir suçluluk, utanç veya pişmanlık duygusundan kaçınarak, paylaşılan normları ihlal eden davranışları sürdürmeleri (Probst vd., 2020); birbiriyle ilişkili birkaç kolektif bilişsel mekanizma yoluyla özdenetim devre dışı bırakıldığında bireylerin etik olmayan ahlaki kararlar alma süreci (Detert, Trevino ve Sweitzer, 2008); bireylerin etik standartların belirli bir bağlamda geçerli olmadığına kendilerini ikna ettikleri gizil bir süreç (Budziszewski, Graupensperger ve Vierimaa, 2020); insanlarda sürekli olan bir özellikten ziyade zamanla değişime uğrayan bilişsel bir mekanizma (Campaert, Nocentini ve Menesini, 2018) olarak tanımlanabilir. Ahlaki çözülme, aynı zamanda bireylerin geçmiş, bugün ve gelecekte yanlış olduğu bilinen antisosyal davranışlarını anlamamıza yardımcı olmaktadır (Bandura, 2002). Bandura (1999), ahlaki çözülme özellikleri yüksek olan kişilerin, özdenetimlerini geri plana alarak, içsel karmaşadan kurtulmaya çalıştıklarını ve ahlaki çözülmeye herhangi bir pişmanlık duymadan eğilim gösterdiklerini belirtmiştir.

Öğretmenlerde ahlaki çözülme ile ilgili araştırmalar incelendiğinde, ahlaki çözülme ile özdenetim (Christian ve Ellis, 2014), bilişsel yeniden yapılandırma (Bandura, 1999), aile içi şiddet (Gülmez, 2014), kardeş zorbalığı, akran zorbalığı, problem çözme ve ebeveyn kabul-reddi (Kandemir Özdiç, 2019), nevrotik kişilik özelliği ve kariyerizm (Ağırbaş, 2019), ahlaki söylem ve siyasi kimlik (2016), kişi çevre uyumu ve takım çalışması (Erbaş ve Şahin Perçin, 2016), uyumsuzluk (Argyris, 1964), örgütsel etik dışı davranış (Barsky, 2011), motivasyon ve ahlaki kopuş (Hodge ve ark., 2013), empati ve problem çözme (Özdiç, 2019), ahlaki kimlik (Zheng vd., 2019), öz yeterlilik (Fida vd., 2018; Derr ve Morrow, 2020), sosyal destek (Shen vd., 2019), duygusal özellikler (Paciello vd., 2020) ve dindarlık düzeyleri (Çetin, 2019) arasında ilişkiler bulunmuştur. Bunun yanında Iwai ve diğerlerinin (2018) yaptıkları araştırmada ahlaki mantığa bürümenin olduğu ve kişisel sorumluluğun olmamasının ahlaksız davranma arzusu oluşturduğundan insanların hayatları üzerinde ahlaki çözülme olarak etki oluşturduğu saptanmıştır. Öte taraftan, Tilman ve diğerlerinin (2018) yetişkin katılımcılar üzerinde yapmış oldukları deneysel çalışmada ahlaki olarak etik olmayan eylemlerden ayrılan bireylerin sonuçlarını bildikten sonra olumsuz duygular yaşayacağını göstermiştir. Ayrıca, aynı araştırmada suçluluk ve utancın ahlaki çözülme ile ilişkili olduğu saptanmıştır. Bu durum ahlaki davranışların etik ile ilişkili olduğunu ve birbirini etkileyen iki durum olduğunu göstermektedir.

Etik kavramı genel olarak bireylerin kişisel ve toplumsal ilişkilerinin kökenini oluşturan değer, norm, kural vb. kavramları felsefenin bir disiplini. Etik kavramı Yunan dilinde “karakter, prensip, insan davranışı” anlamına gelen “ethos” kelimesinden gelmektedir. ‘Ethics’ kelimesi ‘Ethos’ kelimesinden türetilmiş ideal ve soyut olanı ifade eden “ahlak kurallarının ve değerlerinin incelenmesi” sonucu ortaya çıkmaktadır (Akarsu, 1979). Diğer bir ifadeyle etik sözcüğü, en üstün ve kutsal değerler olan ahlak, hukuk ve dini değerleri dayanan dikkat çekici bir durum olarak tanımlanabilir (Çelebi ve Akbağ, 2012). Kuçuradi’ye (2017) göre ise etik kavramı bazen ahlak kavramı yeri kullanabilmekte ve belirli bir toplumda, belirli bir zamanda bireyler arası kişisel ilişkilerde yapılması veya yapılmaması yönünde, bireylerden uymaları beklenen, istenen, izin verilen-verilmeyen, teşvik edilen veya yasaklanan davranış normları olarak kullanılabilir. Etiketler

Mesleki anlamda etik hem yazılı normların tamamını hem de bu normlar üzerinde çalışan bireylerin çalıştıkları alanları çerçeveyeleyen durumları anlatmak için kullanılır (Kuçuradi, 2008). Eğitim vermekle görevli olan öğretmenlik mesleğindeki etik, öğretmenlerin kendi aralarında ve eğitim verdikleri öğrencilerle iletişiminden, eğitim verdikleri kurumun ortamından ve eğitim verdikleri toplumun gelişmişlik düzeyinden ve isteklerinden etkilenebilir. Literatürde var olan kuramlar incelendiğinde, öğretmenlerin sınıflarda tarafsız ortam olamayacağını bundan dolayı eğitim ortamının ahlaki bir yönünün olduğunu ileri sürmektedirler (Joseph ve Efran, 1993). Bu durum eğitim ortamında öğretmen ve öğrenci arasındaki ilişkinin etik ve ahlaki bir boyutunun olduğunu göstermektedir.

Etik kavramı ahlaki yaşamı işaret eden prensip, hipotez ve değerler bütününden oluşmaktadır (Starratt, 2004). Öğretmenlerin yüklendiği bir sorumluluk olarak etik eğitimde hedef, kişinin eğitim verdiği toplumda norm ve kuralların dışında, aklı ön plana alarak ideal bir toplumun hangi ilke ve kurallar üzerinde kurulabileceği sorunları ile ilgilenmeleri gerekmektedir (Çileli, 1991). Literatürde etik eğitim iki noktada değerlendirilmektedir. Bu etik eğitimden birincisi, bir mesleğin bilgi ve becerilerinin yanı sıra icra edilen mesleğin bir takım eğitimlerle ileriye taşınmasıdır. Diğer nokta ise çalışma hayatında mesleğin alınan hizmet içi eğitimlerle ileriye taşınmasıdır (Aydın, 2001). Bu durumdan dolayı, eğitim hayatında öğretmenlerin öğrencilere kazandırmayı amaçladığı davranışların kökeninde etik ilke ve değerler yatmaktadır. Bu etik ilke ve değerler ise etik davranışlarla pozitif yönlü bir ilişkiye sahiptir. Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde öğretmenlerin mesleki görev ve sorumlulukları ve icra ettikleri öğretmenlik mesleğinin temel değerleri üzerinde yoğunlaşılmasından dolayı etiğin ahlak ile olan ilişkisini inceleyen araştırmaların sınırlı olduğu söylenebilir. Bu çalışmalar genelde “etik davranışların neler olduğu, mesleki normlar, eğitim ve etik kavramlarının irdelenmesi, öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleği ile ilgili etik olmayan davranışlara ilişkin algıları, öğretmen davranışlarının kamu etiği ilkelerine uygun olup olmadığı, öğrencilerin ve öğretmenlerin etik algıları, öğretmenlerin yöneticileri ve denetçileri algılayışları ve öğretmenlik etik andı” gibi durumlar üstüne odaklanmıştır (Aydın, 2001; Dağlı ve Akyıldız, 2009; Uğurlu, 2008).

Literatürde yer alan araştırmalar dikkate alınarak yapılan bu çalışmanın, öğretmenlerin ahlaki çözümlerini yordayan etik davranışların etkisine dair literatüre ve alanda çalışan uzmanlara katkıda bulunacağı düşünülmüştür. Ayrıca bu çalışmanın öğretmenlerin ahlaki çözümlerinin azaltılması için yapılabilecek çalışma ve projelerin tasarlanması noktasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu noktada araştırmanın soruları şu şekildedir;

1. Öğretmenlerin ahlaki çözümler ve etik davranışları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Öğretmenlerin ahlaki çözümleri etik davranışlar tarafından anlamlı bir şekilde yordanmakta mıdır?

YÖNTEM

Öğretmenlerin ahlaki çözümleri ve etik davranışlar arasındaki ilişkiyi belirlemeyi ve etik davranışların ahlaki çözümleri yordama düzeyini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada yordayıcı korelasyonel deseni kullanılmıştır. Yordayıcı korelasyonel desen, değişkenler arasındaki ilişkiler incelendikten sonra, bilinen değerden yola çıkarak bilinmeyen değişkenin yordama gücünün tespit edilmesi amacıyla kullanılır. (Büyüköztürk vd., 2014).

Araştırma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu İstanbul ili Arnavutköy ilçesinde faaliyet gösteren, farklı kamu okullarında görev yapan öğretmenlerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılanların 184'ü kadın (%67,9) ve 87'si erkek (%32,1)'tir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin 84'ü ilkokul (%31,0), 92'si ortaokul (%33,9) ve 95'i (%35,1) lisede görev yapmaktadır. Yine katılımcı öğretmenlerin 148'i (%54,6) kadrolu, 86'sı (%31,7) ücretli, 34'ü (%12,5) sözleşmeli ve 3'ü (%1,1) piktes kadrosunda çalışmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Bu bölümde çalışmada kullanılan ahlaki çözülme ölçeği ve etik davranışlar ölçeği hakkında bilgiler verilmiştir.

Ahlaki Çözülme Ölçeği: Bu ölçek Moore ve arkadaşları (2011) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçeye uyarlanması Erbaş ve Perçin (2017) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin açıkladığı toplam varyansın %43,6'sını açıkladığı saptanmıştır. Doğrulamalı faktör analizi sonucunda uyum indekslerinin $X^2 /sd = 0.723$, RMR = .036, GFI = 0.993, AGFI = 0.981 ve CFI = 1.000 olarak bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlılık güvenilirliği için yapılan Cronbach alfa katsayısı .778 olarak bulunmuştur. Bu araştırma için tekrar yapılan Cronbach alfa iç tutarlılık değeri .779 olduğu saptanmıştır.

Etik Davranışlar Ölçeği: Çelebi ve Akbağ (2012) tarafından geliştirilen bu ölçeğin görev bilinci, erdemlilik, mesleki yükümlülük, insani duyarlık ve ahlaki düşünce olmak üzere beş alt boyutu bulunmaktadır. Ölçek beşli likert olup 26 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin yapı geçerliliği için açımlayıcı faktör analizi yapılmış ve ölçeğin 5 boyuttan oluştuğu saptanmıştır. Ayrıca ölçeğin açıkladığı toplam varyansın %44.99' unu açıkladığı saptanmıştır. Ölçeğin yapılan güvenilirlik çalışmasında görev bilinci alt boyutunun (1.,2.,3.,4.,5.,6.,7. ve 8.) Cronbach alfa güvenilirlik katsayısının .81, erdemlilik alt boyutunun (9.,10.,11.,12. ve 13.) Cronbach alfa güvenilirlik katsayısının .64, insani duyarlık alt boyutunun (14.,15.,16.,17. ve 18.) Cronbach alfa güvenilirlik katsayısının .67, mesleki yükümlülük alt boyutunun (19., 20.,21. ve 22.) Cronbach alfa güvenilirlik katsayısının .58 ve son olarak ahlaki düşünce alt boyutunun (23.,24.,25. ve 26.) cronbach alfa güvenilirlik katsayısının .44 olduğu görülmüştür. Bu çalışma Cronbach alfa değerlerinin ahlaki düşünce alt boyutunda .824, erdemlilik alt boyutu için .776, insani duyarlık alt boyutunda .743, mesleki yükümlülük alt boyutu için .718 ve son olarak ahlaki düşünce alt boyutu için .722 olduğu saptanmıştır.

Verilerin Analizi

Öğretmenlerin ahlaki çözümlerinin etik davranışlar tarafından yordanma düzeyini saptamak amacıyla korelasyon ve standart çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Araştırmada uç değerlerin belirlenmesi için mahalanobis değerlerine bakılmıştır. Bu değerler her bir bağımsız değişkenin diğer değişkenlerle olan uzaklığını ifade etmektedir (Can, 2018). Veriler bu yöntemle analiz edilip uç değer olan veriler belirlenip çıkartıldıktan sonra 271 veriyle analizler yapılmıştır. Veri analizine başlanmadan önce standart çoklu regresyon analizinin gerçekleştirilebilmesi için aşağıdaki varsayımları karşılayıp karşılamadığı kontrol edilmiştir (Can, 2018).

İlk adım olarak normallik varsayımı incelenmiştir. Normallik varsayımı için basıklık ve çarpıklık değerlerine bakılmış ve verilerin -1 ve +1 değer aralığında normal dağılım göstermediği için uç değerlere bakılmıştır. Uç değerler çıkarılmış daha sonra tekrar basıklık ve çarpıklık değerlerine bakılmış ve bu değerlerinin Tablo 2'de belirtildiği üzere +1 ve -1 aralığında (Tabachnick ve Fidell, 2013) normal dağılım gösterdiği saptanmıştır.

Tablo 1.*Öğretmenlerin mental iyi oluş, ahlaki çözülme ve öz-yeterliliklerinin betimsel analizleri*

	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık
1. Görev Bilinci	271	35.7528	3.40285	-.470	-.763
2. Erdemlilik	271	22.3432	2.26167	-.481	-.606
3.İnsani Duyarlık	271	23.5683	1.89979	-.197	,191
4. Mesleki Yükümlülük	271	18.1993	1.72266	-.697	-.520
5. Ahlaki Düşünce	271	18.6052	1.58085	-.838	-.430
6. Ahlaki Çözülme	271	12.9033	4.49854	.682	.274

Normallik sayılına bakıldıktan sonra otokorelasyon durumu analiz edilmiştir. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında otokorelasyon durumunun var olup olmadığının belirlenmesi için Durbin- Watson d değeri incelenmiştir. Bu Durbin Watson d kabul edilebilir aralığı 1.5 - 2.5'dir (Field, 2005; Uysal ve Günay, 2001). Bu araştırmada Durbin Watson d değerinin 1.894 bulunması kabul edilebilir değer aralığında olduğunu göstermektedir. Bu analiz sonucunda çoklu regresyon analizi varsayımının karşılandığını göstermektedir.

Normallik sayılı ve otokorelasyon durumuna bakıldıktan sonra, Varyans Büyütme Faktörü ve Tolerans değerlerine bakılmıştır. Bu iki değer korelasyonel ilişkiyi değerlendirdiği için değişkenler arasında yüksek ilişki olması değişkenlerin aynı şeyleri ölçtüğü anlamına geldiğinden, değişkenlerden birinin analizden atılması gerekmektedir. Varyans Büyütme Faktörü değerinin kabul edilebilir aralığının 10'dan küçük, Tolerans değerinin ise 0.2' den büyük olması gerekmektedir (Field, 2005; Kaçar ve Sarıçam, 2015). Bu araştırmada ahlaki çözülmenin yordanmasına ilişkin analizde Tolerans değerinin .489 - .592 aralığında, Varyans Büyütme Faktörü değerinin ise 1.689-2.045 olduğu saptanmıştır. Elde edilen bu bulgular, değişkenler arasında çoklu korelasyon olmadığını göstermektedir.

Çoklu regresyon analizi varsayımlarının dördüncü adımı olarak yordayıcı ve yordanan değişkenler arasındaki ilişki düzeyleri için değişkenler arasındaki korelasyon değerlerine bakılmıştır. Korelasyon katsayısının 0-0,30 arasında olması değişkenler arasında ilişki bulunduğunu, 0,31 - 0,49 arasında olması değişkenler arasında zayıf bir ilişkinin var olduğu, 0,50 - 0,69 arasında olması orta derecedeki bir ilişkiye, 0,70 - 1,00 arasında olması ise yüksek (güçlü) bir ilişkinin var olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Büyüköztürk vd., 2014). Yordayıcı ve yordanan değişkenler arasındaki korelasyonel ilişki Tablo 3' de yer almaktadır. Çoklu regresyon analizi için varsayımlar sağlandıktan sonra analiz yapılmaya başlanmıştır.

Yukarıdaki üç varsayımda herhangi bir soruna rastlanmadıktan sonra yordayıcı ve yordanan değişkenler arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Ahlaki çözülme ve etik davranışlar arasındaki korelasyonel ilişki Tablo 3' de yer almaktadır. Çoklu regresyon analizi için varsayımlar sağlandıktan sonra analiz yapılmaya başlanmıştır.

Araştırma kapsamında toplanan veriler SPSS 25.0' dan faydalanılarak yapılmıştır. Verilerin analizinde etik davranışların ahlaki çözülme yordamadaki gücünün belirlenmesinde ise standart çoklu regresyon analizi ve ahlaki çözülme ve etik davranışlar arasındaki ilişkinin belirlenmesinde ise Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır.

BULGULAR

Öğretmenlerin ahlaki çözülme ve etik davranışların alt boyutları arasındaki ilişkinin belirlenmesi korelasyon analizi yapılmış ve bulgular tablo 2' de gösterilmiştir.

Tablo 2.

Ahlaki çözülme ve etik davranışlar arasındaki korelasyonel ilişki

	1	2	3	4	5	6
1. Ahlaki Çözülme Toplam	1					
2. Görev Bilinci	-,306**	1				
3. Erdemlilik	-,269**	,537**	1			
4. İnsani Duyarlık	-,271**	,469**	,531**	1		
5. Mesleki Yükümlülük	-,288**	,584**	,517**	,578**	1	
6. Ahlaki Düşünce	-,326**	,620**	,509**	,578**	,576**	1

**p<.01

Tablo 2’de görüldüğü üzere öğretmenlerin ahlaki çözümleri ile görev bilinci ($r = -.306$), erdemlilik ($r = -.269$), insani duyarlık ($r = -.271$) mesleki yükümlülük ($r = -.288$) ve ahlaki düşünce ($r = -.326$) arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Daha açık bir ifadeyle, öğretmenlerin etik davranışlar olan görev bilinci, erdemlilik, insani duyarlık, mesleki yükümlülük ve ahlaki düşünce düzeyleri arttıkça ahlaki çözümleri azalmaktadır.

Öğretmenlerin etik davranışlarının ahlaki çözümlerini yordama düzeylerini belirlemek için standart çoklu regresyon analizi kullanılmış ve sonuçlar Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3.

Mental iyi oluşun yordayıcısı olarak etik davranışların standart çoklu regresyon analizi

	B	Standart Sapma	β	t	p	İkili r	Kısmi R
(Sabit)	35,652	3,654		9,756	0,000		
1. Görev Bilinci	-0,144	0,106	-0,109	-1,354	0,177	-0,306	-0,083
2. Erdemlilik	-0,134	0,149	-0,067	-0,903	0,367	-0,269	-0,056
3. İnsani Duyarlık	-0,136	0,184	-0,057	-0,737	0,462	-0,271	-0,045
4. Mesleki Yükümlük	-0,187	0,209	-0,071	-0,893	0,373	-0,288	-0,055
5. Ahlaki Düşünce	-0,430	0,234	-0,151	-1,840	0,067	-0,326	-0,113
R= .370	R ² = .137						
F _(5,263) = 8.317	p= .000						

Tablo 3 incelendiğinde, öğretmenlerin ahlaki çözümleri ile etik davranışları arasında orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki bulunduğu görülmektedir, $R=0.370$, $R^2=0.137$, $p<.05$). Görev bilinci, erdemlilik, insani duyarlık, mesleki yükümlük ve ahlaki düşünce birlikte, mental iyi oluşun yaklaşık % 14’ünü yordamaktadır.

Etik davranışların ahlaki çözülme üzerindeki görece önem sırası; ahlaki düşünce, görev bilinci, mesleki yükümlük, erdemlilik ve insani duyarlıktır. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise görev bilinci, erdemlilik, insani duyarlık, mesleki yükümlük ve ahlaki düşünce üzerinde anlamlı bir yordayıcı olmadığı görülmektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, öğretmenlerin ahlaki çözülme ve etik davranışları arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve etik davranışların ahlaki çözümleri yordama düzeyinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu kapsamda yapılan analizlerde ahlaki çözülme ile etik davranışlardan olan görev bilinci, erdemlilik, insani duyarlık, mesleki yükümlülük ve ahlaki düşünce ile negatif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Daha açık bir ifadeyle öğretmenlerin etik davranışlar olan görev bilinci, erdemlilik, insani duyarlık, mesleki yükümlülük ve ahlaki düşünce düzeyleri arttıkça ahlaki çözümleri azalmaktadır. Ayrıca öğretmenlerin etik davranışlarının ahlaki çözümleri anlamlı bir şekilde yordadığı görülmektedir.

Literatürde, yer alan çalışmalar incelendiğinde doğrudan etik davranışlar ve ahlaki çözümler arasındaki ilişkinin incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bunun yanı sıra ahlaki çözümler ile etik olmayan karar verme arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalarda negatif yönlü anlamlı bir ilişkinin bulunması araştırma bulgularıyla örtüşmektedir (Chug vd., 2013; Detert vd., 2008; Moore vd., 2012). Chug ve diğerlerinin (2008) ve Moore ve diğerlerinin (2012) yapmış oldukları farklı çalışmalarda ahlaki çözümlerin etik olmayan karar vermeye ahlaki çözümler arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişkinin bulunması araştırma bulgularını desteklemektedir. Yine Mumcu'nun (2022) banka çalışanları üzerinde yapmış olduğu çalışmada, etik olmayan örgüt yararına davranış ile ahlaki çözümler arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin bulunması da araştırma bulgularını dolaylı olarak desteklemektedir. Etik davranışların temelinde, çalışanın çalıştığı kuruma yarar sağlama amacı bulunmaktadır. Bazen çalışanlar bu yarar sağlama davranışlarını yerine getirebilmek için ahlaki ve etik standartları dikkate almayabilmektedir. Çalışanların bu davranışları göstermesinde ise çalıştıkları kurumlara olumlu veya olumsuz bağlılıkları da etkin rol oynamaktadır. Ahlaki çözümlere sahip olan öğretmenlerin ahlaki gerekçelendirme, sorumluluktan uzaklaşma vb. yüklem mekanizmalarını kurum yararına etik olmayan davranış gerçekleştirmesinin önündeki engelleri kaldırmaktadır. Çalışan ahlaki çözümler mekanizmaları sayesinde etik olmayan davranış örgüte duyduğu bağlılık karşısında sergilemesi gerektiğine inanarak, bunun kişisel çıkar içeren bir eylem olmadığını, örgüte fayda sağlama amacı ile hareket ettiğini varsayarak, örgütünde diğer bireylerin de bu davranış gerçekleştirdiğini söyleyerek, herkesin bu tür bir davranış örgütü için yapabileceğini iddia ederek, gerçekleştirdiği etik ihlalin sonuçlarının önemsiz olduğuna inanarak, yaptığı davranış daha sonra telafi edeceğini vaat ederek etik olmayan örgüt yararına davranış gerçekleştirebilir. Bu noktada ahlaki çözümlerin etik olmayan ahlaki davranışlar için önemli bir öncül olduğu söylenebilir (Mumcu, 2022).

Bu çalışmada öğretmenlerin ahlaki çözümlerine etki eden etik davranışlar belirlenmiştir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin ahlaki çözümleri üzerinde etki eden değişkenlerle araştırılan yeni çalışmaların yapılması önerilmektedir. Ayrıca öğretmenlerin etik davranışlarının nedenleri üzerine araştırmalar yapılarak öğretmenlerin mental iyi oluşlarını sağlama konusunda yaşanan sorunlar bulunabilir. Aynı zamanda, öğretmenlerin ahlaki çözümleri konusunda desteklenmeleri için okul psikolojik danışmanlarından destek alınması sağlanabilir. Ahlaki çözümlerin etik davranışlar açısından yordanmasına ilişkin bu çalışma, bazı sınırlılıklara sahiptir. Çalışmada katılımcılar uygun örneklem yöntemi ile seçilmiştir. Bu durum çalışmanın temsil edilebilirliği açısından bir sınırlılık teşkil edebilir. Başka bir sınırlılık ise verilerin tek bir ilçeden toplanmasıdır. Ayrıca, araştırmada kullanılan ölçekler öğrencilerin kendileri hakkında bilgilendirmelerde bulunmalarını gerektirmekte olup, bu durumun öğretmenlerin kendilerinden beklenen cevapları verme eğilimlerini etkileyebilmesi bir sınırlılık oluşturmaktadır.

Destek ve Teşekkür

Yazarlar olarak, araştırmanın gerçekleştirilmesi sürecine yönelik herhangi bir destek ya da teşekkür beyanımız bulunmamaktadır.

Çatışma Beyanı

Araştırmanın yazarları olarak herhangi bir çıkar/çatışma beyanımız olmadığını ifade ederiz.

Yayın Etiği Beyanı

Bu araştırmanın planlanmasından uygulanmasına, verilerin toplanmasından verinin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen

eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Çalışmanın yazım sürecinde bilimsel etik ve alıntı kurallarına uyulmuş, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

KAYNAKÇA

- Ağırbaş, Z. B. (2019). *Nevrotik kişilik özelliğinin kariyerizm eğilimi üzerindeki etkisinde ahlaki çözülmenin aracı etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Akarsu, B. (1979). *Felsefe sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Akgün, Ö.E., Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K. Demirel, F. ve Karadeniz, Ş. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (17. bs.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Argyris, C. (1964). *Integrating the individual and the organization*. New York: John Wiley & Sons.
- Aydın, P. İ. (2001). *Yöneltilmiş mesleki ve örgütsel etik*. Pegem Yayıncılık.
- Bandura, A. (1999). Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personal and Social Psychology Review* 3, 193-209. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0303_3
- Bandura, A. (2002). Selective moral disengagement in the exercise of moral agency. *Journal of Moral Education*, 31(2), 101-119. <https://doi.org/10.1080/0305724022014322>
- Barsky, A. (2008). Understanding the ethical cost of organizational goal-setting: A review and theory development. *Journal of Business Ethics*, 81(1), 63-81. [10.1007/s10551-007-9481-6](https://doi.org/10.1007/s10551-007-9481-6)
- Budziszewski, R., Graupensperger, S.A., & Vierimaa, M. (2020). Exploring predictors of moral disengagement in collegiate athletic trainers. *Journal of Athletic Training*, 55(1), 96-104. <https://doi.org/10.4085/1062-6050-504-18>
- Campaert, K., Nocentini, A. And Menesini, E. (2018). The role of poor parenting and parental approval for children's moral disengagement. *Journal of Child and Family Studies*, 27, 2656-2667. <https://doi.org/10.1007/s10826-018-1097-1>
- Can, A. (2018). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi* (6. bsk.). Pegem Akademi.
- Christian, J. S., & Ellis, A. P. J. (2014). The crucial role of turnover intentions in transforming moral disengagement into deviant behavior at work. *Journal of Business Ethics*, 119, 193-208. <https://doi.org/10.1007/s10551-013-1631-4>
- Chug, D., Kern, M.C., Zhu, Z., & Lee, S. (2013). Withstanding moral disengagement: Attachment security as an ethical intervention. *Journal of experimental social psychology*, 51, 88-93. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2013.11.005>
- Çelebi, N. & Akbağ, M. (2012). A study for identification of ethical conduct of the teachers working at public high schools. *International Online Journal of Educational Sciences*, 4(2), 425-44.
- Çetin, R. (2019). Ortaöğretim öğrencilerinin dindarlık düzeyleri ve ahlaki çözülme eğilimleri [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Çileli, M. (1991). *Ahlak psikolojisi ve eğitimi*. V Yayınları.
- Dağlı, A. ve Akyıldız, S. (2009). İlköğretim öğretmenlerinin görüşlerine göre ilköğretim denetmenlerinin etik davranışları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 27-38.
- Derr, S., & Morrow, M.T. (2020). Effects of a growth mindset of personality on emerging adults' defender self-efficacy, moral disengagement, and perceived peer defending. *Journal of Interpersonal Violence*, 35(3), 542-570. <https://doi.org/10.1177/0886260517713716>
- Detert, J.R., Trevino, L.K., & Sweitzer, V.L. (2008). Moral disengagement in ethical decision making: a study of antecedents and outcomes. *Journal of Applied Psychology*, 93(2), 374-391. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.93.2.374>
- Fida, R., Tramontano, C., Paciello, M., Guglielmetti, C., Gilardi, S., Probst, T. M., & Barbaranelli, C. (2018). 'First, do no harm': The role of negative emotions and moral disengagement in understanding the relationship between workplace aggression and misbehavior. *Frontiers in Psychology*, 9, 671. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00671>
- Field, A. (2005). *Discovering statistics using SPSS*. London: Sage Publication.
- Gözütok, D. (1999). *Teachers' ethical behavior. The Third International Conference on Teacher Education. Almost 2000: Crises and challenge in teacher education* (June 27 July 1999), (p. 83-99). Beit Berl Collage.
- Gülmez, Ç. (2014). *Kadına yönelik aile içi şiddet, ahlaki çözülme ve dindarlık*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Hodge, K., Hargreaves, E.A., Gerrard, D., & Lonsdale, C. (2013). Psychological mechanisms underlying doping attitudes in sport: motivation and moral disengagement. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 35, 419-432.

- Iwai, T., Carvalho, J. V. F., & Lalli, V. M. (2018). Explaining transgressions with moral disengagement strategies and their effects on trust repair. *Brazilian Administration Review*, 15(4), 1-23. <https://doi.org/10.1590/1807-7692bar2018180016>
- Kandemir Özdiñç, N. (2019). *Sibling bullying and peer bullying relations to empathy, moral disengagement, problem solving and parental acceptance –rejection*. (Unpublished Doctoral Thesis]. Ortadođu Teknik Üniversitesi.
- Kuçuradi, İ. (2008). *Etik/Ethic*. Meteksan.
- Kuçuradi, İ. (2017). *Uludağ Konuşmaları: Özgürlük, ahlak, kültür kavramları*. Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Moore, C., Detert, J. R., Treviño, L. K., Baker, V. L., & Mayer, D. M. (2012). Why employees do bad things: Moral disengagement and transgressive organizational behavior. *Personnel Psychology*, 65(1), 1-48. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.2011.01237.x>
- Mumcu, A. (2022). Ahlaki çözülmenin etik olmayan örgüt yararına davranış üzerindeki etkisi: Demografik faktörlerin düzenleyici rolü. *Journal Of Economics and Administrative Sciences*, 23(2), 481-491.
- Özdiñç, N.K. (2019). *Sibling bullying and peer bullying relations to empathy, moral disengagement, problem solving, and parental acceptance-rejection*. [Unpublished doctoral thesis]. Middle East Technical University.
- Paciello, M., Ballarotto, G., Cerniglia, L., & Muratori, P. (2020). Does the interplay of callous-unemotional traits and moral disengagement underpin disruptive behavior? A systematic review. *Adolesc Health Med Ther*, 11, 9-20. <https://doi.org/10.2147/AHMT.S151699>
- Probst, T. M., Petitta, L., Barbaranelli, C., & Austin, C. (2020). Safety- related moral disengagement in response to job in security: Counterintuitive effects of perceived organizational and supervisor support. *Journal of Business Ethics*, 162, 343-358. <https://doi.org/10.1007/s10551-018-4002-3>
- Shen, Y., Sun, X. And Xin, T. (2020). How social support affects moral disengagement: The role of anger and hostility. *Social Behavior and Personality*, 47(3), 1-9. <https://doi.org/10.2224/sbp.7720>
- Starratt, R. J. (2004). *Ethical leadership*. Jossey-Bass
- Stewart-Brown S., & Janmohamed, K. (2008). *Warwick and Edinburgh Mental Well-being Scale (WEMWBS): User Guide, Version 1*. NHS Health Scotland: Glasgow. <http://www.ocagingservicescollaborative.org/wp-content/uploads/2014/07/WEMWBS-User-Guide-Version-1-June-2008.pdf>
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Allyn and Bacon.
- Tillman, C. J., Gonzalez, K., Whitman, M. V., Crawford, W. S., & Hood, A. C. (2018) A multi-functional view of moral disengagement: Exploring the effects of learning the consequences. *Frontiers in Psychology*, 26(8): 2286. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.02286>.
- Uğurlu, C. T. (2008). Lise son sınıf öğrencilerinin öğretmenlerinin etik davranışlarına ilişkin algıları. *Kastamonu Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 16(2), 367-378
- Uysal, M. ve Günay, S. (2001). Durbin-watson ölçütüne göre kararsızlık bölgesinde bulunan negatif otokorelasyon için bazı testler. *Anadolu University Journal Of Science and Technology*, 2(2), 277-284.
- Zheng, X., Qin, X., Liu, X. and Liao, H. (2019). Will creative employees always make trouble? Investigating the roles of moral identity and moral disengagement. *Journal of Business Ethics*, 157(3), 653-672. <https://doi.org/10.1007/s10551-017-3683-3>

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Moral disengagement is when people remain morally committed to ethical principles, while continuing to judge the same principles, avoiding any feelings of guilt, shame, or regret, and perpetuating behaviors that violate shared norms (Probst et al., 2020); the process of individuals making unethical moral disengagement when self-control is disabled through several interrelated collective cognitive mechanisms (Detert et al., 2008); a latent process in which individuals convince themselves that ethical standards are not valid in a particular context (Budziszewski et al., 2020); It can be defined as a cognitive mechanism that changes over time rather than a permanent feature in humans (Campaert et al., 2018). Moral disengagement also helps us to understand the antisocial behaviors of individuals that are known to be wrong in the past, present and future (Bandura, 2002; Bandura, 1999).

The concept of ethics is derived from the Greek word "ethos" meaning "character, principle, human behavior". The concept of "ethics", derived from Ethos, also emerges as a result of "examination of moral rules and values" by pointing to the ideal and abstract (Akarsu, 1979). Starratt (2004) states that ethics are the principles, beliefs, assumptions and values that characterize moral life. The aim of ethics education is to deal with the problems of what kind of principles an ideal society can be built on by reasoning beyond the norms and rules of the society in which the individual lives (Çileli, 1991). From this point of view, the ethical principles and values that underlie the behaviors to be gained to students in education are closely related to the ethical behaviors of the teacher.

Considering the studies in the literature, it is thought that the current study will contribute to the literature and experts working in the field on the effect of ethical behaviors that predict teachers' moral disengagement. At this point, the research questions are as follows;

1. Is there a significant relationship between teachers' moral disengagement and ethical behavior?
2. Do teachers' ethical behavior levels significantly predict moral disengagement?

Method

The predictive correlational design was used in this study, which aims to determine the relationship between teachers' moral disengagement and ethical behaviors, and to determine the level of predicting moral disengagement by ethical behaviors. The predictive correlational pattern is used to determine the predictive power of the unknown variable based on the known value after examining the relationships between the variables. (Buyukozturk et al., 2014). The study group of the research consists of teachers working in different public schools operating in Arnavutköy district of Istanbul province.

In the study, the data were collected using the mental well-being scale and the ethical behavior scale. Correlation and multiple regression analysis were conducted to determine the level of predicting the moral dissolution of teachers' ethical behaviors. In the study, the extreme values were determined as the Mahalanobis distance. Mahalanobis values express the distance of an independent variable from other variables (Can, 2018). After analyzing the data with this method and removing the extreme data, analyzes were made with the remaining 271 data. Before starting the data analysis, it was checked whether it met the following assumptions in order to perform the standard multiple regression analysis (Can, 2018). As a first step, the assumption of normality was examined. The kurtosis and skewness values were checked for the assumption of normality and since the data did not show a normal distribution between -1 and +1, the extreme values were checked and it was found that these values showed a normal distribution between +1 and -1 (Tabachnick & Fidell, 2013) as indicated in Table 2. . In the second step, the autocorrelation situation was analyzed. Durbin-Watson d value was examined for autocorrelation between variables. Durbin Watson d acceptable range is 1.5 - 2.5 (Field, 2005). The Durbin Watson d value of 1.894 in this study shows that it is in the acceptable range. As a result of this analysis, it shows that the multiple regression analysis assumption is met. As a third step, Variance Magnification Factor and Tolerance values were calculated. Since a high correlation between the variables means that the variables measure the same things, one of the variables should be excluded from the analysis. It is expected that the variance magnification factor value is less than 10 and the tolerance value is greater than 0.2 (Field, 2005). In this study, the Tolerance value was found to be between .489 - .592, and the Variance Magnification Factor value was found to be 1.689-2.045 in the analysis of predicting mental well-being. These findings were found to be that there was no multicollinearity between the variables.

Findings

It has been determined that there is a positive and significant relationship between teachers' moral disengagement and sense of duty, virtuousness, human sensitivity, professional obligation and moral thought. In other words, as teachers' ethical behaviors such as duty consciousness, virtue, human sensitivity, professional obligation and moral thinking levels increase, their moral disintegration decreases.

There is a moderate and significant relationship between teachers' moral disengagement and their ethical behavior. It was determined that the five variables mentioned together explained approximately 14% of the total variance in moral disengagement. According to the standardized regression coefficient (β), the relative importance of the predictor variables on moral disengagement; moral thought, sense of duty, professional obligation, virtue and human sensitivity. When the t-test results regarding the significance of the regression coefficients are examined, it is seen that there is no significant predictor on duty consciousness, virtuousness, human sensitivity, professional obligation and moral thought.

Conclusion and Discussion

Based on the findings obtained from the research, when the studies in the literature were examined, no study was found that directly examined the relationship between ethical behaviors and moral disengagement. In addition, the finding of a significant negative relationship in studies examining the relationship between moral disengagement and unethical decision-making coincides with the research findings (Detert et al., 2008; Moore et al., 2012; Chug et al., 2013). Finding a negative significant relationship between decision making and moral disengagement supports the research findings.

In this study, ethical behaviors that affect teachers' moral disengagement were determined. In addition, it is recommended to conduct new studies investigating the variables that affect teachers' moral disengagement. In addition, by conducting research on the reasons of teachers' ethical behaviors, problems in providing teachers' mental well-being can be found. At the same time, support from school counselors can be provided to support teachers in their moral disengagement.